

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. УКУК

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ПРАВО

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. LAW

e-ISSN: 1694-8661

№2(5)/2024, 74-78

УДК: 34.343

DOI: [10.52754/16948661_2024_2\(5\)_11](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2(5)_11)

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕК БАЛДАРДЫ ТАРБИЯЛОО МЕНЕН БАЙЛАНЫШКАН
ТАЛАШ-ТАРТЫШТАРДЫН УКУКТУК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ СПОРОВ, СВЯЗАННЫХ С ВОСПИТАНИЕМ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ДЕТЕЙ

LEGAL FEATURES OF DISPUTES RELATED TO THE UPBRINGING OF CHILDREN

Жаасынбек кызы Айнура

Жаасынбек кызы Айнура

Ainura Zhaasynbek kyzy

ю.н.к., улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., старший преподаватель, Ошский государственный университет

Candidate of Law Science. Senior lecturer, Osh State University

zhaasynbekkyzy@inbox.ru

Шоокумова Динара Паизбековна

Шоокумова Динара Паизбековна

Dinara Paizbekovna Shokimova

ю.н.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Law Science. Associate Professor, Osh State University

ЖАШЫ ЖЕТЕ ЭЛЕК БАЛДАРДЫ ТАРБИЯЛОО МЕНЕН БАЙЛАНЫШКАН ТАЛАШ-ТАРТЫШТАРДЫН УКУКТУК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Аннотация

Маанилүүлүк. Макалада балдарды тарбиялоого байланыштуу талаш-тартыштардын укуктук өзгөчөлүктөрү белгиленген. Авторлор белгилегендей, эреже катары- бул талаш-тартыштар башаламан, карама-каршылыктуу жана бардык көз караштардан кыйын. Эгерде үй-бүлө балага болгон өз милдеттерин б.а. тарбиялоо, өстүрүү, сүйлөшүү, байланыш, билим берүү, функцияларын аткара албаса анда балдар менен ата-эненин ортосунда көйгөйлөр, түшүнбөстүктөр, талаш-тартыштар пайда болот. Анткени бала узак убакытка кам көрүүгө муктаж, бул адатта үй-бүлөдө жана эң негизгиси ата-энелер тарабынан жүргүзүлүүгө тийиш. Үй бүлөдө бала өнүгөт, үйрөтүлөт, билимдүү жана көзкарандысыз жашоого даярдануусу керек. Үй бүлөдө анын инсандыгы түзүлөт. Үй бүлө баланын табигый чөйрөсү катары мүнөздөлөт. Балдар үчүн өзгөчө баалуулук-бул үй бүлө мүчөлөрү менен болгон мамилелер жана эң негизгиси, ата-энелер менен болгон мамилелер, алардын индивидуалдуулугу, сүйүү жана камкордуктун молдугу.

Ачкыч сөздөр: ата-энелер, үй бүлө, тарбия, билим берүү, бала, мамиле, байланыш, жашы жете элек

ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ СПОРОВ, СВЯЗАННЫХ С ВОСПИТАНИЕМ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ДЕТЕЙ

LEGAL FEATURES OF DISPUTES RELATED TO THE UPBRINGING OF CHILDREN

Аннотация

Актуальность. В статье рассматриваются правовые особенности споров, связанных с воспитанием детей. Как отмечают авторы, эти споры запутанны, противоречивы и сложны со всех точек зрения. Если семья не выполняет свои обязанности по отношению к ребенку, не выполняют функции воспитания, развития, общения, связь с ребенком, то в в таких случаях во многом приводит к проблемам, недоразумениям и ссорам между детьми и родителями. Ведь ребенок нуждается в длительном уходе, который обычно приходится осуществлять в семье и самое главное, со стороны родителей. В семье ребенку необходимо развиваться, учиться, получать образование и готовиться к самостоятельной жизни. В семье формируется его личность. Семья характеризуется как естественная среда обитания ребенка. Отношения с членами семьи и, самое главное, отношения с родителями, их индивидуальность, любви и заботы представляют особую ценность для детей.

Abstract

Relevance. The article describes the legal features of disputes related to the upbringing of children. As the authors note, as a rule, these controversies are confusing, contradictory and complex from all points of view. If the family fulfills its duties to the child, then the inability to perform the functions of upbringing, upbringing, communication, communication, upbringing leads to problems, misunderstandings and quarrels between children and parents. After all, the child needs long-term care, which usually has to be carried out in the family and, most importantly, by the parents. In the family, the child needs to develop, learn, be educated and prepare for an independent life. His personality is formed in the family. The family is characterized as the natural habitat of the child. The relationship with family members and, most importantly, the relationship with parents, their individuality, abundance of love and care are of particular value for children.

Ключевые слова: родители, семья, воспитание, образование, ребенок, взаимоотношения, связь, несовершеннолетний

Keywords: parents, family, upbringing, education, child, relationship, connection, minor

Киришүү

Актуалдуулугу. Бүгүнкү күндө ата-эне менен баланын ортосундагы укуктук мамилелер мамлекет жана коом тарабынан олуттуу өзгөрүлүп, үй бүлөдө толук кандуу адамдык инсанды тарбиялоо көйгөйүн чечүү үчүн жаңы ыкмаларды иштеп чыгууну талап кылат. Бул ата-энелердин гана кызыкчылыктары баланын билим алуу укугунда ишке ашып, камтылгандыгына байланыштуу.

Анда коомдук кызыкчылык да чагылдырылган. Балдарды окутуу мамлекет тарабынан жалпы улуттук стратегиялык артыкчылык катары каралат, бул жарандык коомдун жана жалпы мамлекеттин аракеттерин бекемдөөнү талап кылат. Үй бүлөдө жана коомдо ата-энелик укукту жогорулатуу бүгүнкү күндө мамлекеттин үй бүлөлүк саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири катары аныкталат. Анткени, мамлекет негизинен конституциялык укук катары ата-энелерге баласын чоңойтууга артыкчылык берет, бул башка ата-энелик укуктар сыяктуу. Жашы жете элек балдарды тарбиялоо үчүн мыйзам ата-энелерге ишеним артырат.

Анткени, ата-эне менен баланын ортосундагы укуктук мамилелер мамлекет жана коом тарабынан олуттуу өзгөртүлүп, үй бүлөдө толук кандуу адамдык инсанды тарбиялоо көйгөйүн чечүү үчүн жаңы ыкмаларды иштеп чыгууну талап кылат.

Бул ата-энелердин гана кызыкчылыктары баланын билим алуу укугунда ишке ашып, камтылгандыгына байланыштуу. Анда коомдук кызыкчылык да чагылдырылган.

Ата-энелердин укуктарын жана милдеттерин жүзөгө ашыруу процессинде ата-энелер ортосунда балдарды тарбиялоо боюнча ар кандай талаш-тартыштар болушу мүмкүн.

Бул ата менен эненин бирдей эмес болушу мүмкүн экендигине байланыштуу, анын ичинде айрым көйгөйлөрдү чечүүгө карама-каршы мамилелер

балдарды тарбиялоого жана тарбиялоого, алардын көпчүлүгүнө уруксат берилет, эреже катары, ата-энелердин өз ара макулдугу менен уруксат берилет. Албетте, бардык талаш-тартыштар эмес

ата-энелер менен балдардын ортосундагы мамиле чоң мааниге ээ жана үй-бүлөнүн бардык мүчөлөрү үчүн тиешелүү укуктук кесепеттерге алып келет, ошондуктан аны сотко кайрылбай же камкордук органы жана компетенттүү орган аркылуу чечсе болот. Ошондуктан, үй-бүлөлүк укуктун объектилери жөнүндө бул эрежелер ата-энелер ортосундагы балдарды тарбиялоо боюнча талаш-тартыштардын баарына гана тиешелүү эмес, бирок эң маанилүү болгон, мисалы: Кыргыз Республикасынын Үй бүлөлүк кодексинде каралган соттук же башка жол-жоболорду колдонбостон кабыл алынбаган ата-энелер жана балдар үчүн.

Балдарды тарбиялоого байланыштуу талаш тартыштарга талаш тартыштар кирет:

- өзүнчө жашаган учурда баланын жашаган жерин аныктоо жөнүндө
- баладан өзүнчө жашаган ата-эненин ата-энелик укуктарын аныктоосу жөнүндө ж.б.

Балдарды тарбиялоо мамлекет тарабынан улуттук стратегиялык артыкчылык катары каралат, бул жарандык коомдун жана мамлекеттин аракеттерин бекемдөөнү талап кылат. Үй бүлөдө жана коомдо ата-энелик укукту жогорулатуу бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын мамлекеттик үй бүлөлүк саясатынын артыкчылыктуу багыттарынын бири катары аныкталат.

Демек, билим берүү мамилелеринин мазмуну тиешелүү үй-бүлөлүк укуктардын ээлеринин "каалоосу боюнча" эмес, мыйзамда каралган балдарды милдеттүү тарбиялоонун негизинде аныкталат.

Мамлекет ата-энелерге баласын чоңойтууга артыкчылык берет, бул, башка ата-энелик укуктар сыяктуу эле, негизинен конституциялык укук. Ата-энелерге таянуу, билим берүү.

Ата-энелердин балдарын башка адамдарга караганда тарбиялоодогу артыкчылыгын колдоо максатында, баланын укуктары жөнүндө БУУнун Конвенциясынын 5-беренесинде каралган б.а. ата-энелердин жоопкерчилигин, укуктарын жана милдеттерин тийиштүү түрдө урматтоого багытталган.

Баланы тарбиялоо мыйзам боюнча, бул ар бир ата-эненин түздөн-түз жоопкерчилиги. Эгерде ата-эне тарбия ишин өз мойнуна алса анда жооп талашсыз. Экинчи жагынан, балдар тарбияланбаса, алар кандайдыр бир жол менен өздөрүн көтөрүшөт, бирок ар бир муун өткөн сайын деңгээли төмөндөйт. Табият балага жаратылышты берет, тарбия баланы адам кылат. Тарбия баланы маданиятка таанытат, элдин чөйрөсүнө кирүүгө мүмкүнчүлүк берет, туура тарбия балада өзүнө жана адамдарга болгон сый-урматты, кайраттуулукту жана чыгармачылдыкты калыптандырып, анын ден соолугуна, бактылуу болушуна өбөлгө түзө алат.

Тарбия процесси – бул баланын ата-энеси менен жана жашоодогу башка чоңдор менен баарлашуусунда болуп жаткан нерсе, ал дайыма болуп турушу керек. Ал эми туура эмес тарбия баланын кайраттуулугун, жашоого болгон кызыгуусун өлтүрүп, жаман адаттарды сиңирип, өзүмчүлдүккө, кылмыш жолуна жол бериши мүмкүн.

Белгилей кетчү жагдайлар,

- ата-эненин сүйүүсү, көңүл буруусу жана колдоосу туура тарбиянын негизи болуп саналат;
- эрежелерди жана чек араларды белгилөө тартипти өнүктүрүүнүн зарыл шарты болуп саналат;
- рааттуулук жана баланын инсандыгын урматтоо анын өзүнө болгон ишениминин ачкычы;
- көйгөйлөрдү чечүү жана оор кырдаалдарда жардам берүү ар бир ата-эненин милдети;
- оң үлгү жана туура баалуулуктар баланын инсандыгын калыптандыруунун негизи болуп саналат.

Маданиятсыз ата-энелер жана алардын ата-энелик көйгөйлөрү, б.а. башка адамдарды алдап, калп айтып, туугандарынын, кошуналарынын жана досторунун алдында эки жүздүүлүк көрсөткөн адепсиз ата-энелер бар. Балдар бардык иш-аракеттерди кайталайт, ошол эле жол менен көрүшөт жана иш-аракет кылышат. Бала ата-энеден калп айтууга, алдоого, жаман жана татыксыз жүрүм-турумга үйрөнүшөт. Мындай билим жакшы нерсеге алып келбейт, балдар урматталбай, сүйүлбөй калат, атүгүл четке кагылат. Мындай балдар татыктуу өспөйт, алар ар дайым баарына канааттанбайт жана өздөрүн эмес, айланасындагы жаман дүйнөнү күнөөлөшөт.

Тубаса кылмышкерди К.Ломбросо патологиялык мүнөздөмөлөргө ээ жашыруун психопат катары аныктаган: өкүнүү жана өкүнүүнүн жоктугу, цинизм, чыккынчылык, курулай убаракерчилик, өч алуу, мыкаачылык, жалкоолук, оргияларды сүйүү жана кумар оюндары ж.б.

Э.Кречмердин типологиясын колдонуу кылмыштуу жүрүм-турумдун түрү менен дене түзүлүшүнүн ортосунда байланыш бар экендигин көрсөттү: бандиттер көбүнчө спорттук мүнөзгө ээ, уурулар өнүкпөгөн, бузулган дегенерацияланган, эвнухтардын дене түзүлүшүнө ээ жана кылмышкерлердин арасында жалпы калкка мүнөздүү болгондон көп чоочун адамдар бар.

Белгилей кетчү жагдай психогенетикалык изилдөөлөр боюнча балдардын антисоциалдуулукка болгон тенденция тукум кууп өтөрүн көрсөттү (мисалы, агрессиянын

өбөлгөлөрүнүн арасында алкогольдук ичимдиктерге жана башка стимулятордук дары-дармектерге, гиперактивдүүлүккө жана жүрүм-турумдун жогорку импульсивдүүлүгү бар экендиги далилдейт).

Демек, ата-энелер биринчиден, өспүрүмдүн антисоциалдык топторго кирип кетүүсүнүн алдын алуу үчүн ар кандай ийримдерге жана секцияларга баруу, башкача айтканда, баланын бош убактысын туура уюштуруу экендигин түшүнүшү керек. Көчөгө эмес, секцияга барганда. Бекеринен: «Бош акыл – шайтанга кудай» деп айтылган эмес.

Бирок эң негизгиси үй-бүлөдө ишенимди, түшүнүүнү бала кезинен тарбиялоо зарыл. Бала ата-энесине чын жүрөктөн ишениши керек. Алар өздөрүнө жетишпеген нерсени түшүнүү үчүн жаман чөйрөдөн издейт.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 05.05.2021-ж.
2. М. И. Кондакова. Семейное воспитание : словарь / М. : Педагогика, 1972
3. Нечаева А. М. Семейное право: актуальные проблемы теории и практики.
4. Нечаева А. М. Семейное право : учебное пособие для бакалавров. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Юрайт, 2012.
5. Семейное право : практикум: учебное пособие / В.Н. Годунов [и др.]; под ред. В.Н. Годунова, М.П. Короткевич. – Минск 2020.
6. Семейное право : электронный учебно-методический комплекс для специальностей: 1-24 01 02 «Правоведение», 1-24 01 03 «Экономическое право», 1-23 01 06 «Политология (по направлениям)» / М. П. Короткевич, Т. М. Русенчик, В. В Шилко ; БГУ,– Минск : БГУ, 2021.
7. Ч.Ломброзо “Человек преступный” Москва Издательство Алгоритм, 2018.
8. Жаасынбек кызы, А. (2024). ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ. Вестник Ошского государственного университета. Право, 1(4), 32–38. [https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1\(4\)_5](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_5)
9. <https://cyberleninka.ru/article/n/posledstviya-vstupleniya-v-brak-nesovershennoletnih>
10. Маматсалим Кызы, Г. Правовой статус субъектов семейно-правовых отношений опека и попечительство над несовершеннолетними / Г. Маматсалим Кызы, Д. А. Джунусова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 1, № 3. – С. 162-168. – DOI 10.52754/16947452_2021_1_3_162. – EDN HLWWIU.